

АРТЮХ—ПАСЮТА

Олена Василівна

кандидат економічних наук
ВНЗ Укоопспілки
"Полтавський
університет економіки
і торгівлі"

УДК 658.012.12

КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

CLASSIFICATION OF VARIETIES DIAGNOSTICS COMPANIES

У статті розглянуто класифікацію видів діагностики підприємства. Обґрунтовано та охарактеризовано кожен із запропонованих видів діагностики підприємства.

В статті рассмотрена классификация видов диагностики предприятия. Обоснован и охарактеризован каждый из предложенных видов диагностики предприятия.

The classification of the company diagnostics types are considered in the article. Each of the proposed enterprise diagnostics types is grounded and characterized.

Ключові слова: діагностика, підприємство, види діагностики

Ключевые слова: диагностика, предприятие, виды диагностики

Keywords: diagnostics, company, types of diagnostics

ВСТУП

Монографічний аналіз праць зарубіжних та вітчизняних вчених щодо дослідження типології [3–5; 7] дозволяє стверджувати, що в їх наукових дослідженнях практично немає чіткої інформації щодо класифікаційних ознак та видів діагностики підприємства. Актуальність дослідження полягає у необхідності формування цілісної класифікації діагностики підприємства, котра дає можливість суб'єктам обрати вид діагностики, найефективніший у певній ситуації.

МЕТА СТАТТІ — розглянути класифікації видів діагностики підприємства та описати їх призначення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові праці вчених, матеріали періодичних видань.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення наукових поглядів вчених щодо класифікаційних ознак та видів діагностики підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведені нами теоретичні дослідження з питань змісту, сфери застосування, ролі діагностики в наукових працях вчених-економістів дає нам підстави виділити найбільш вагомі класифікаційні ознаки та види діагностики підприємства (рис. 1).

Діагностику підприємства доцільно класифікувати за об'єктом дослідження на системну та елементну діагностику.

Оскільки об'єкти діагностики за рівнем охоплення питань, що вивчаються в процесі діагностичних досліджень є комплексними, частковими та тематичними, то за даною класифікаційною ознакою діагностику підприємства поділяємо на комплексну, часткову та тематичну. У рамках тематичної діагностики вивчаються найбільш актуальні питання, які в даний момент найбільш цікавлять дослідників. Часткова діагностика передбачає діагностування "вузьких" місць в організаційній структурі підприємства, економічних відносин, явищ, процесів, що відбуваються всередині об'єкта дослідження. Комплексна діагностика — це комплексне дослідження функціональних аспектів діяльності підприємства.

За метою здійснення слід класифікувати діагностику на оперативну та стратегічну. Оперативна діагностика проводиться в процесі поточної діяльності підприємства для забезпечення управління його процесами. Стратегічна діагностика — оцінка ефективності обраної стратегії, стратегічної позиції підприємства, сильних та слабких сигналів, що отримує підприємство із зовнішнього середовища.

За періодичністю проведення, слід виділити періодичну та разову діагностику підприємства. Періодична діагностика здійснюється через встановлені проміжки часу, тривалість яких встановлюється в залежності від конкретних завдань діагностичного дослідження. Разова діагностика є результатом спеціального дослідження, яке обумовлено виключно причинами разового характеру.

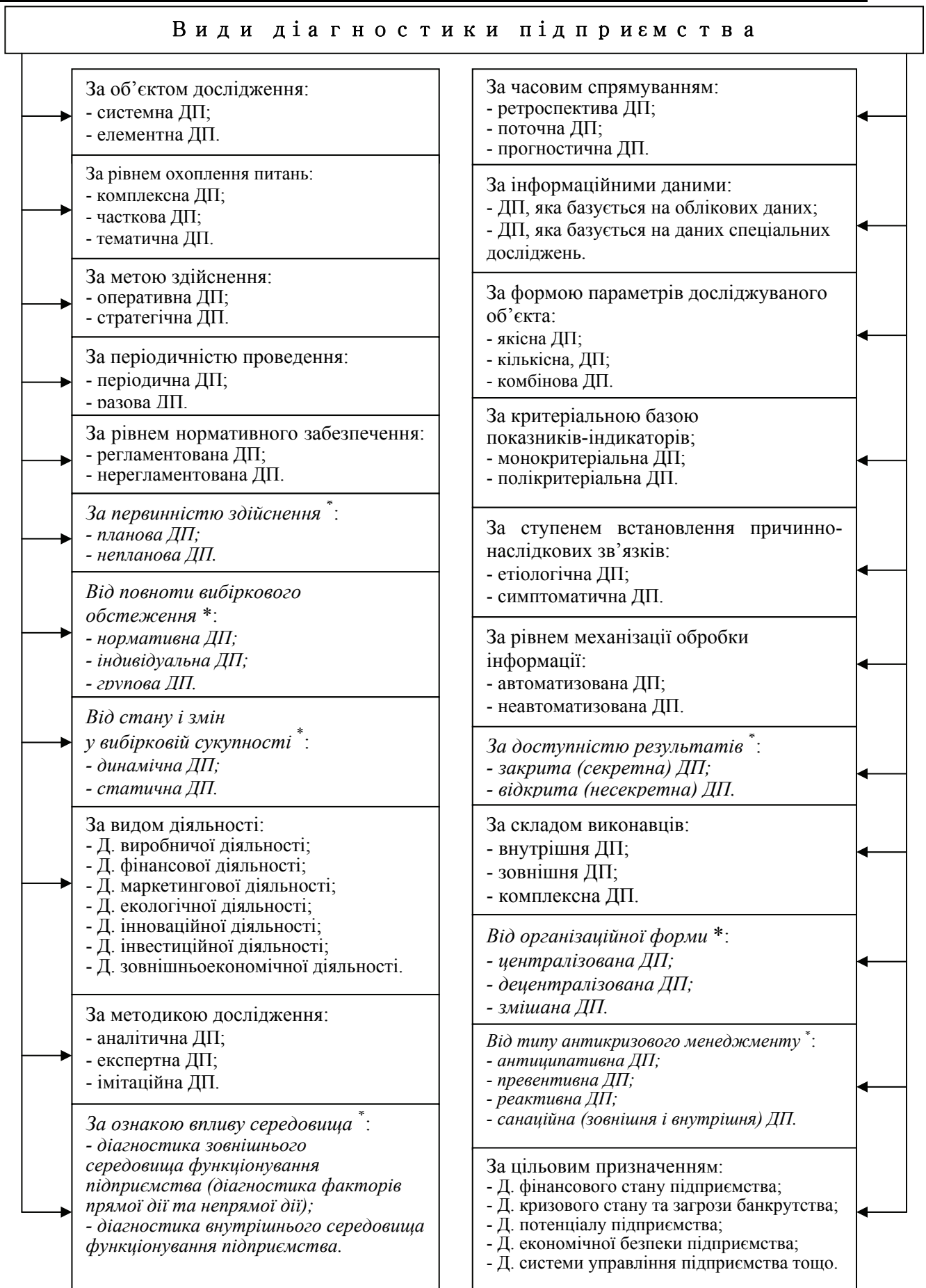

Рис. 1. Класифікація різновидів діагностики підприємства [розробка автора]

За часовим спрямуванням варто виділяти ретроспективу, поточну та прогностичну діагностику. Ретроспективна діагностика спрямована на оцінку попереднього фінансового стану підприємства, що дозволяє дати об'єктивну оцінку ефективності управління підприємством. Поточна діагностика визначає тенденції розвитку підприємства та міру досягнення тактичних цілей. Прогностична діагностика спрямована на оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні цілі.

За інформаційними даними діагностику підприємства доцільно поділяти на діагностику, яка базується на облікових даних та на даних спеціальних досліджень.

Ще однією класифікаційною ознакою для виокремлення різновидів діагностики підприємства є **рівень нормативного забезпечення**. Регламентована діагностика підкріплена відповідними документами, у яких чітко встановлено загальні правила та принципи діагностичного процесу. Нерегламентована діагностика характеризується тим, що на підприємстві немає відповідного нормативного забезпечення.

За первинністю здійснення діагностику підприємства доцільно класифікувати на планову та непланову. Планова — це та діагностика, яка уже здійснювалася на підприємстві. Непланова — діагностика, яка вперше здійснюється на підприємстві.

Залежно від повноти вибіркового обстеження виділяємо нормативну, індивідуальну та групову діагностику підприємства. При здійсненні нормативної діагностики існуючий стан підприємства порівнюють з бажаним чи плановим. Індивідуальна діагностика — оцінка діяльності окремого об'єкту підприємства без порівняння з аналогічними об'єктами. Групова діагностика спрямована на виявленні відмінностей в діяльності співставлених об'єктів, встановлює приналежність до певної групи, класу, типу.

Відповідно до **залежності від стану і змін у вибірковій сукупності** пропонуємо розрізняти діагностику підприємства на динамічну та статичну. Динамічна діагностика — оцінка розвитку підприємства в динаміці. Статична діагностика характеризує економічний стан підприємства на даний момент.

Наступна ознака, за якою можна класифікувати діагностику, — вид діяльності. **За видом діяльності** доцільно відокремити наступні види діагностики: виробничу, фінансову, маркетингову, екологічну, інноваційну, інвестиційну та зовнішньоекономічну.

Дослідження наукових праць вчених [4, с. 10] дозволило виділити таку класифікаційну ознаку як **методика дослідження**. За методикою дослідження варто виділити: аналітичну, експертну та імітаційну діагностику. Аналітична діагностика передбачає встановлення діагнозу на основі вивчення фінансової та статистичної інформації з використанням традиційних методів та прийомів комплексного економічного аналізу. Експертна

діагностика заснована на узагальненні оцінок та інформації, наданих експертами на основі контактних досліджень. Імітаційна діагностика дозволяє отримати інформацію про об'єкт дослідження внаслідок імітаційного моделювання реальних процесів за допомогою економіко-математичних методах дослідження.

За ознакою впливу середовища варто виділяти діагностику зовнішнього середовища функціонування підприємства — діагностика факторів прямої дії (непрямої дії), діагностика внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Об'єкт діагностики характеризується як кількісними, так і якісними параметрами, тому **за формою параметрів досліджуваного об'єкта** пропонуємо виділяти діагностику, що спрямована на виявлення якісних параметрів (якісна), кількісних параметрів (кількісна), якісних та кількісних параметрів підприємства (комбінована).

За критеріальною базою показників-індикаторів [7] пропонуємо виокремлювати монокритеріальну та полікритеріальну діагностику. Основою монокритеріального виду є один ключовий показник ефективності діяльності підприємства. Полікритеріальна діагностика базується на системі обґрунтованих показників-індикаторів, котрі дають змогу комплексніше сформулювати уявлення про поточний стан підприємства.

Особливу увагу варто звернути на класифікаційну ознаку, як **ступень встановлення причинно-наслідкових зв'язків** [1], що дає змогу розмежовувати діагностику на етіологічну та симптоматичну діагностику. Під етіологічною діагностикою слід розуміти систему аналізу діяльності підприємства, що побудована за принципом "від причини до симптому". Симптоматична діагностика — це система аналізу, що передусім фіксує позитивні чи негативні вияви різноманітних чинників, а потім досліджує їхні причинно-наслідкові зв'язки.

Також за рівнем механізації обробки інформації існує автоматизована та неавтоматизована діагностика підприємства. Автоматизована діагностика передбачає використання під час процесу дослідження об'єкта спеціалізованого програмного продукту, на відміну від неавтоматизованої системи, котра не застосовує ні технічного, ні програмного забезпечення.

За доступністю результатів діагностики виділяємо закриту (секретну) та відкриту (несекретну) діагностику діяльності підприємства. Властивості закритої (секретної) діагностики притаманні внутрішній діагностики. Ознаки відкритої (несекретної) діагностики характерні для зовнішньої діагностики.

Наступна ознака, за якою можна класифікувати діагностику підприємства, — **склад виконавців діагностичних процедур**. За цією класифікаційною ознакою логічно виділяти внутрішню, зовнішню та комплексну діагностику. Внутрішня діагностика здійснюється представниками досліджуваного об'єкта (власники (акціонери), топ-менеджери). Зовнішня

діагностика — зовнішніми зацікавленими особи (потенційні інвестори та/ або кредитори) або незацікавлені особи (кредитно-рейтингові агентства, консалтингові й аудиторські компанії). Комплексна діагностика здійснюється як внутрішніми, так і зовнішніми особами.

Залежно від організаційної форми діагностику підприємства слід розглядати як централізовану, децентралізовану, змішану. При централізованій формі діагностика проводиться спеціальними службами, відділами, підрозділами державних органів влади. У децентралізованій системі спеціалізовані підрозділи не виділяються, а весь комплекс діагностичних процедур здійснюється безпосередньо користувачами інформаційних ресурсів. Змішана форма організації діагностики являється сукупністю централізованої та децентралізованої організаційних систем.

Грунтуючись на науковому доробку вчених [2, с. 23; 6, с. 157; 8, с. 35] доцільно зазначити, що особливу увагу слід звернути на таку класифікаційну ознаку, як **тип антикризового менеджменту**. Ця ознака дає змогу розмежовувати діагностику на антиципативну, превентивну, реактивну, зовнішню та внутрішню санаційну.

Антиципативна діагностика запроваджується у разі існування потенційної загрози кризи. Превентивна антикризова діагностика здійснюється у разі наявності симптомів латентної кризи. Реактивна діагностика доцільна, якщо вже очевидна наявність глибокої кризи й необхідно виявити її симптоми. Зовнішня санаційна діагностика — це система сукупність можливих заходів, спрямованих на досягнення або поновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника за рахунок зовнішніх джерел фінансування. Внутрішня санаційна діагностика — сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення за рахунок власних джерел фінансування.

Діагностику підприємства доцільно класифікувати **за цільовим призначенням** на діагностику фінансового стану; кризового стану та загрози банкрутства; потенціалу; економічної безпеки, системи управління тощо.

ВИСНОВКИ

На основі опрацювання теоретичних та практичних досліджень автором статті запропоновано різноманітні класифікаційні ознаки та виокремлено на їх основі види діагностики підприємства.

Подальші дослідження будуть спрямовані на дослідження понятійного апарата діагностики підприємства, узагальнення підходів щодо розкриття її змісту.

Література

1. Березін О.В. Економіка підприємства: навч. посібник / О.В.Березін, Л.М. Березіна, Н.В. Бутенко. — К.: Знання, 2009. — 390 с.
2. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством / навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 503 с.
3. Ефективні механізми антикризового управління виробничо-господарських систем: монографія / [Андрієнко В.М., Белопольська Т.В., Плахотнік О.О., Артюх О.О.]. — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2013. — 381 с.
4. Гетьман О.О. Економічна діагностика: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 307 с.
5. Кривов'язюк І.В. Сучасна характеристика та типологія економічної діагностики підприємства / І.В. Кривов'язюк // Наука й економіка, 2009 р., № 2 (14) — с. 181–191.
6. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л.О. Лігоненко. — К.: Київ. нац. тор.-екон. ун-т, 2005. — 824 с.
7. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: монографія / О.Г. Мельник. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. — 344 с.
8. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібник / [С.Я. Салига, О.І. Даций, Н.В. Нестеренко, О.В. Серебряков]. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 240 с.